

MIKLÓSI BERNADETT

Kutyakötelesség

Hogyan legyél a kutyád legjobb barátja

Open Books

Társunk, a kutya

A kutya viselkedésének kutatása

A viselkedéskutatás a modern biológia egyik legfiatalabb területe. Az elnevezés a görög *ethosz*, szokás szóból származik. Az etológia a természetes állati és emberi viselkedéssel foglalkozó tudományág. A viselkedés egy állat tevékenységének összessége, a legegyszerűbb mozgásmintázatoktól a legbonyolultabb kommunikációs formákig.

Az etológiai kutatások különböző szerveződési szinteket érintenek, amelyeket a modern etológia ágazatai (például magatartás-genetika, humán-etológia, viselkedéskökológia, kutyaetológia) képviselnek.

A kutyaetológia a kutyák viselkedésének kutatásával foglalkozik. A viselkedéskutatókat régóta érdekli a kutya viselkedése, igazi szakszerű kutatások azonban csak az utóbbi 20-25 évben kezdődtek. Ennek az volt az oka, hogy a kutyát sokáig „mesterséges állatnak” tartották, mert azt gondolták, hogy egy mesterséges szelekciós folyamat, a háziásítás eredménye.

Sok időbe telt, amíg a kutyák viselkedésének kutatása elhagyta a laboratórium falait („Pavlov kutyája”), és a kutatók végre természetes körülmények között végezték a megfigyeléseiket. A kutya újrafelfedezése az állati gondolkodás folyamatai iránt megújuló érdeklődésnek köszönhető. Viselkedésének tudományos szintű kutatása az 1990-es évekre tehető,

amikor felismerték, hogy a kutya viselkedésének teljes körű elemzését nem laboratóriumi feltételek között kell végezni, hanem az embercsaládban, amely a természetes élőhelyük. 1994-ben az ELTE Etológia Tanszékén megindult a Családi Kutya Program, amelyet mára nagy elismerés övez, itthon és külföldön egyaránt. A kutatócsoport első kísérleti témája a kutya és ember közötti kommunikáció volt. Az első eredmények 1998-ban születtek, amikor az ELTE Etológiai Tanszékének kutatói bebizonyították, hogy a kutyák képesek az ember jelzéseit kommunikációként értelmezni.

A kutatásoknak köszönhetően évről évre egyre többet tudunk a kutya viselkedéséről és a mögötte húzódó genetikai, illetve környezeti tényezőkről. A kísérleti eredmények az elmúlt években rengeteg változást hoztak a kutyatartás körülményeinek és a kutyanevelés irányelveinek újragondolásában, és mára a legtöbb kutyára családtagként tekintünk. Az etológiai kutatások a kutyák viselkedési problémáinak megelőzésében és kezelésében is sokat segítenek, így a kutyakiképzéssel foglalkozó szakemberek is nagy hasznukat veszik.

A kutya és az ember különleges kapcsolata

Sokáig széles körű viták folytak arról, hogy a társként tartott kutyák milyen szociális szerveződésben élnek velünk, emberekkel. A kérdés megválaszolásához a kutatók a kutyák legközelebbi közös ősének, a szürke farkasnak a szociális kapcsolatait térképezték fel. Mivel a vadon élő farkasok elkerülik az embert, és gyors mozgásuknak köszönhetően rövid idő alatt hatalmas területet járnak be, a 1930-as években Rudolph Schenkel viselkedéskutató a farkasok szociális viselkedését mesterségesen kialakított kisebb csoportokban tanulmányozta. A véletlenszerűen egymás mellé kerülő egyedek a rangsor kialakulásáig versengenek egymással, a fogságban tartott farkasokra tehát a fokozottan agresszív viselkedés jellemző. A zárt területen élő farkasok között a konfliktusok, illetve az agonisztikus interakciók számát tovább növeli, hogy az egyedek nem tudnak kellő mértékben szétszóródni, illetve mesterséges összetételű szociális csoportot képeznek.

E megfigyelések alapján született meg az ún. dominanciateória (vagy falkaelmélet, alfa-teória), amely szerint a csoporton belüli kapcsolatok lineárisan hierarchikusak. Az egyedek között állandó a feszültség, ami az alárendeltek rendszeres elnyomásából és a domináns falkatagok folyamatos zaklatásából következik. A dominanciateóriát a kutyák szociális viselkedésére is kiterjesztették, miszerint a kutyák mind a fajtársaikkal, mind az emberekkel szemben igyekeznek magasabb szociális státuszba kerülni, ezért nem elképzelhetetlen, hogy a céljuk elérése érdekében agresszióhoz folyamodnak. A dominanciaelmélet értelmében a gazdának a kutyával való kapcsolatát erős hierarchia alapján kell kialakítania, sőt a szociális interakciókban érdemes dominánsan viselkednie a kutyájával szemben.

Jelentős szemléletváltást indított el a 21. század elején David Mech munkája, amely szerint az alfa-paradigma nem alkalmazható a vadon élő farkasokra, a farkasfalka valójában egy rokoni családot képez, amelynek az élén a falkát alapító, nem rokon, szülői pár áll, és velük élnek még az egy-, két- és hároméves utódaik. A farkascsalád működését (vándorlás, vadászat stb.) a szülői pár irányítja, hiszen ők a legidősebbek és a leg-

tapasztaltabbak. Ugyanakkor az is előfordulhat, hogy a tapasztalt vezetők a farkascalád végén vizsgálódnak, ahelyett, hogy a csapat élén foglalnának helyet. A szülőknek különböző előjogaik vannak, például a zsákmány szétosztását is ők szabályozzák, illetve az udvarlási és párzási aktivitás is leginkább rájuk jellemző. A kutatók azonban megfigyelték, hogy inséges időben a farkasszülők hagyják, hogy a fiatalok egyenek először, mielőtt magukat szolgálnák ki. A megfigyelések ritkán számolnak be olyanról, hogy a farka élén álló egyed, „kihasználva” előjogait, például elüldöz egy alárendeltet a kívánt fekhelyről, a szociális csoport élén álló egyedek inkább vezetik, tanítják és gondozzák a családtagjaikat. A kifejlett, többéves felnőtt egyedek versengés nélkül elhagyják a családot, és új helyet, párt keresnek maguknak, hogy saját családot alapíthassanak.

A kutya mind genetikailag, mind szocializációjában különbözik a farkastól, a domesztikációs folyamat eredményeként mára az emberi családot tekinthetjük a kutya természetes közegének. A farkascaláddal ellentétben a kutya és az ember nincs rokonsági kapcsolatban a családon belül, az ember épp azért veszi magához a kutyát, mert társaként („barátjaként”) szeretne vele élni. Míg más állati csoportokban a nem rokon egyedek küzdenek az élelemért, pihenőhelyért, nőtényért stb., addig

DOMINANCIA

A dominancia fogalmát sokan tévesen értelmezik és használják a családi kutyakiképzésben. Az etológiában a dominanciát nem jellemvonásként értelmezik, hanem két egyed közötti kapcsolat jellemzőjeként, amely agonisztikus és behódoló viselkedéseken alapul, hogy meghatározhassák, kinek van elsőbbsége a különböző erőforrások megszerzésében (például élelem, pihenőhelyek, partnerek). Mivel az egyedek személyisége különböző, egy adott kapcsolatban az egyik mindig magabiztosabbnak vagy rámenősebbnek bizonyul. Természetesen ismerünk olyan kutyákat, akik erősebben ragaszkodnak az elképzeléseikhez, de személyiségük jellemzésére náluk sem használható általánosan a „domináns kutya” jelző. A hozzáértők egyre inkább az asszertív (érdekérvényesítő, határozott, magabiztos) kifejezést használják, amely a nehezen behódoló egyedek jellemzője.

az ember és a kutya esetében ezek a helyzetek nem döntő jelentőségűek, hiszen alapjában véve a kutya és a gazda célja egybeesik. A gazda nem azért veszi magához a kutyát, hogy azután különböző erőforrásokért vetélkedhessen vele, hanem éppen azért, mert rendelkezik olyan „felesleges” forrásokkal, amelyeket megoszthat a kutyával.

A dominanciateóriát mind a laikus, mind a biológusközösség teljes mértékben átvette, és úgy tűnt, hogy senki sem beszélhet a farkasfalkáról az alfa-koncepciót megkerülve. A kutya szociális életének ilyenfajta értelmezése nagy hatással volt az 1980-as és 90-es évek kiképzési alapelveire és technikáira. A teória feltételezi, hogy a kutyák folyamatosan versengenek a gazdáikkal, hogy a falka élére jussanak, így a gazdának olyan kiképzési módszerekre van szüksége, amelyekkel a kutyát alárendeltségre kényszeríti. Sajnos mind a mai napig hallani a dominanciateóriára alapozott „jó tanácsokat”, amelyekkel a „szakemberek” figyelmen kívül hagyják a jelenlegi tudományos kutatásokat, és a kutyákat szükségtelen és néha kegyetlen kiképzési módszereknek teszik ki. A dominanciaelméletet képviselők szerint a kutya bármiféle viselkedési problémájának az az alapja, hogy a kutya igyekszik a családi hierarchiában magasabb státuszt elérni.

Bizonyára mindannyiunknak ismerősek a különböző dominanciagyakorlatok, például hogy a kutya megetetése előtt a gazda játssza el, mintha beleenne a kutya táljába, vagy hogy a kötélhúzás végén mindenképpen a gazdának kell „nyernie”. A dominanciateóriára alapozott kiképzési elvekre jellemző a kutya megvonása azoktól a dolgoktól, amelyeket szeret, vagy a természetes viselkedés gyakorlásának túlzó kontrollja. A kiképzési módszerek a legtöbb viselkedéspanál csak tüneti kezelést jelentenek. A sok fenytetés és a viselkedés túlzó szabályozása miatt passzivitás, esetleg depresszió alakulhat ki, aminek következtében a kutya nem mutatja a nemkívánatos viselkedést. A dominanciagyakorlatokkal könnyen összezavarhatjuk vagy akár megfélemlíthetjük a kutyát, ha például egy nemrég menhelyről kihozott, lelkiileg sérült kutyára gondolunk, akit erőszakos módszerekkel próbálunk nevelni.

A kutya és az ember alkotta csoportok szociális berendezkedése egyedülállónak mondható, amit a kutya különleges evolúciója tett lehetővé. A két faj között lévő egyedi kapcsolatot senki sem kérdőjelezheti meg, hiszen még a páriakutyák is – akiknél elmarad az emberhez szokás korai időszaka – keresik az emberek közelségét. Szintén érdekes, hogy a kutyák életük végéig megőrzik a gazdájuk iránti erős kötődésüket, ugyanakkor